

ASTEITTAISEEN MUUTOKSEEN

Suomen hallitus on joulukuussa 1993 sopinut Euroopan unionin komission kanssa siitä, että Suomi purkaa alkoholimonopolin niin, että vain vähittäismyynti jää Alkon yksinoikeudeksi. Se on ilmoittanut yhtyvänsä komission näkemykseen, jonka mukaan jo ETA-sopimus edellyttää näitä toimia. EU:n komissio on puolestaan ilmoittanut, että se ei aseta kyseenalaiseksi vähittäiskauppanomopolin olemassaoloa.

EFTA:n valvontaelimelle ESA:lle Suomen hallitus taas on ilmoittanut tarkoituksena olevan asteittain purkaa Alkon yksinoikeudet alkoholijuomien valmistukseen ja kauppaan vähittäismyyntiä lukuun ottamatta. Tuonti- ja vientimonopolit, oluen tukkumyyntimonopoli sekä valmistusmonopoli kaikkien vientiin menevien juomien ja kotimaan myyntiin tulevien mietojen viinien ja liköörien osalta lakkaavat hallituksen ilmoituksen mukaan uuden alkoholilain tullessa voimaan, mahdollisesti elokuun alussa tänä vuonna. Viinien tukkumyyntimonopoli purkautuu vuoden 1995 loppuun mennessä, ja väkevien juomien tukkumyynti- ja valmistusmonopolit lakkaavat viimeistään vuoden 1996 lopussa.

Myös alkoholiverotukseen on tulossa muutoksia, jotka on tarkoitus toteuttaa samanaikaisesti uuden alkoholilain voimaantulon kanssa. Verotuksessa siirrytään arvoverosta määräveroon, jolloin vero määräytyy yksinomaan tuotteen alkoholipitoisuuden mukaan.

Lisäksi Suomen jäsenyydestä EU:ssa käydyissä neuvotteluissa on sovittu, että jäsenyyden tullessa voimaan yksityiset kansalaiset saavat tuoda ns. tuliaisviinoina maahan nykyistä tuntuvasti suurempia määriä alkoholijuomia. Määrät ovat tosin paljon alle EU:n normien. Kysymyksessä on kahden vuoden siirtymäaikaa koskeva järjestely, ja ennen siirtymäajan päättymistä Suomi ja EU tarkastelevat asiaa uudelleen.

Alkoholijuomien anniskelu, tukkukauppa ja valmistus, joihin Alkolla ei näillä näkymin ole vuoden 1996 jälkeen edes osittain yksinoikeutta, sekä keskioluen vähittäismyynti ovat vastaisuudessakin luvanvaraista toimintaa. Myönnettäessä anniskelulupia käytetään myös alkoholipoliittista harkintaa, toisin sanoen pidetään silmällä alkoholilain tarkoitusta, alkoholista aiheutuvien yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja terveydellisten haittojen ehkäisyä. Tätä taustaa vasten kovin outo oli se lausunnolla olleeseen lakiluonnokseen sisältynyt säännös, jonka mukaan erilaisia, alkoholipitoisuudeltaan enintään keskioluen vahvuisia juomasekoituksia voisi anniskella keskioluen tapaan. Tämä säännös poistunee sosiaali- ja terveyspoliittisesti kyseenalaisena lakiesityksestä.

Suomen alkoholijärjestelmä muuttuu ratkaisevalla tavalla. Edellytykset käyttää hintapolitiikkaa alkoholin kulutuksen sääntelemiseen heikkenevät olennaisesti. Enää ei ole mahdollista yrittää ohjata kulutusta haluttuun suuntaan tuotekohtaisesti kohdennetuin hintapäätöksin. Alkoholiveron suuruutta koskevilla päätöksillä, jotka eduskunta tekee, voidaan

säännellä alkoholijuomien hintojen tasoa kokonaisuutena. Hintataso laskenee jonkin verran uuden alkoholiverolain tullessa voimaan, mutta ennen kaikkea juomien keskinäiset hintasuhteet muuttuvat. Jos Suomesta tulee EU:n jäsen, paineet laskea alkoholijuomien hintoja voimistuvat entisestään, mutta mitään hintojen romahdusta tuskin on odotettavissa.

Alkoholijärjestelmän syvällisten muutosten myötä syntyvää tilannetta voidaan perustellusti arvostella sosiaali- ja terveystieteiden perusteiden. Muutosten seurauksena alkoholin kulutus mitä todennäköisimmin kasvaa, ei kuitenkaan yhtä rajusti kuin keskiolutilain tullessa voimaan vuonna 1969, ja alkoholihaitat lisääntyvät. Samanaikaisesti valtion alkoholista saamat tulot vähentyvät, ja alkoholihaittojen ennaltaehkäisyyn ja alkoholisairauksien hoitoon on hyvinvointiyhteiskunnan perustan rapautuessa käytettävissä entistä rajallisempi määrä varoja.

Alkoholitutkimuksen ja alkoholitiedotuksen merkitys korostuu entisestään pyrittäessä ehkäisemään alkoholistia aiheuttavia sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja ja yhteiskunnallisia ongelmia. Tässä suhteessa lähtökohdat ovat hyvät, sillä suomalainen yhteiskuntatieteellinen ja biolääketieteellinen alkoholitutkimus, joka on pääosin keskittynyt Alkon ylläpitämiin tutkimusyksiköihin ja jolla on vuosikymmenien perinne, on tunnustetusti korkeatasoista. Alkoholin käytöstä aiheutuvista haitoista kertova tiedotus, jota myös Alko harjoittaa ja jossa se toimii yhteistyössä mitä erilaisimpien yhteisöjen kanssa, on voinut vahvasti nojautua alkoholitutkimuksen tuloksiin.

Uudessa alkoholilaissa on tarkoitus säätää Alkon tehtäväksi alkoholiolojen seuranta, alkoholitutkimus sekä alkoholin käytöstä aiheuttavia haittoja koskeva tiedotus ja alkoholia koskeva terveystieteellinen kasvatustoiminta. Vaikka laissa ei aikaisemmin ole ollut tällaista säännöstä, Alkon hallintoneuvosto on katsonut, että yhtiön tulee tuntee yhteiskunnallinen vastuunsa ja käyttää varoja myös alkoholipoliittisiin toimiin.

Tätä taustaa vasten tarkasteltuna on hämmäntävää, että alkoholilakiesityksen mukaan Alko harjoittaisi tutkimusta ja tiedotusta ”siinä laajuudessa kuin sosiaali- ja terveysministeriö siitä tarkemmin määrää”. Alkon hallintoneuvosto, joka kokoonpanoltaan heijastaa eduskunnan poliittisia voimasuhteita ja jossa sosiaali- ja terveysministeriöllä on edustajansa, on tähänkin saakka kyennyt harkitsemaan, missä määrin Alko panostaa alkoholitutkimukseen ja -tiedotukseen. Tilanteessa, jossa tutkimuksen ja tiedotuksen merkitys korostuu, Alkon tulisi voida toimia tällä alueella kulloistakin alkoholipoliittisten tarpeiden edellyttämällä tavalla, minkä vuoksi päätösvaltaa tulisi edelleenkin kuulua hallintoneuvostolle.

Uudessa tilanteessa ei saa vaarantaa alkoholitutkimuksen jatkuvuutta. Jos arvovaltaisyistä tai joidenkin muiden syiden vuoksi hajotettaisiin nykyiset tutkimusryhmät, kestäisi uusien luominen vuosia, mikä näkyisi väistämättä tutkimustoiminnassa. Tutkimuksen jatkuvuudesta on pidettävä huoli myös siinä mielessä, että panostetaan riittävästi perustutkimukseen, sillä ilman sitä ei synny myöskään sellaista soveltavaa tutkimusta, jonka tulokset ovat käytettävissä pyrittäessä eri tavoin ohjaamaan alkoholin kulutusta ja ehkäisemään ennalta alkoholihaittoja, mikä on myös alkoholilain tarkoitus.